

Kirjavarastoinnin uusia tuulia Kuopio 6 -konferenssissa

Johanna Lilja, Johanna Vesterinen, Liisa Savolainen

Kuopio-konferenssit ovat perinteisesti koonneet yhteen kirjojen varastoinnista ja varastokirjasto- palveluista kiinnostunutta kirjastoväkeä eri mais- ta. Kuudes Kuopio-konferenssi järjestettiin tänä vuonna Baselissa ja sen ohjelmaan kuului vierai- lu robotisoituun varastokirjastoon, Kooperative Speicherbibliothekiin. Suomesta konferenssiin osallistuivat apulaiskirjastonjohtaja Liisa Savolai- nen ja palvelujohtaja Johanna Lilja Kansalliskir- jastosta sekä Varastokirjaston entinen kirjaston- johtaja Pentti Vattulainen ja nykyinen kirjaston- johtaja Johanna Vesterinen.

Varastointiratkaisut ovat monissa kirjastoisa- sa päivänpolttavia. Julkaisutoiminnan digitali- soituminen, paine säästää julkisen sektorin ku- luissa ja tarve muuttaa kokoelmatiloja opiskeli- joiden työ- ja ryhmätyötiloiksi ohjaavat yliopis- tokirjastoja etsimään tiloja muualta. Digitalisaa- tio vähentää painetun aineiston käyttöä, muttei kokonaan poista sitä, sillä kaikkea aineistoa ei tekijänoikeuksien vuoksi voi saattaa sähköisenä asiakkaille. Siksi pääsääntöisesti halutaan säästää ainakin yksi kappale kutakin painettua julkai- sua, myös ulkomaisten käyttökokoelmien kap- paleista.

Taloudellisia ja hallinnollisia ratkaisuja

Varastointikulujen säästämiseksi tyypillisiä rat- kaisuja ovat etävarastointi suurten kaupunkien ulkopuolella ja yhteiskäyttöiset varastotilat. Rat- kaisut voivat olla alueellisia tai kansallisia. Alue- ellista yhteistyömallia edusti konferenssin vie- railukohde Kooperative Speicherbibliothek, jo- ka tarjosi tilaa ja aineiston välityspalveluita kuu- delle Pohjois-Sveitsin yliopistokirjastolle. Alueel- linen yhteisvarasto on toteutettu myös Kataloni- assa. Lisäksi hajautetutta varastointiyhteistyötä

pilotoidaan parhaillaan Pohjois-Saksassa.

Yhdysvalloissa on syntynyt moninaisia palve- luita. Esimerkiksi Center for Research Libraries (CRL) syntyi Chicagoon kymmenen Keskilän- nen tutkimuskirjaston yhteiseksi kaukopalvelu-, vaihto- ja varastokeskukseksi jo 1940-luvulla. Nykyisin se palvelee kansallisesti ja kansainväli- sesti yli 200 kirjastoa. Se toimii voittoa tekemät- tömänä järjestönä, jonka jäsenet maksavat oman osuutensa laitoksen kuluista. Jäsenillä on äänioi- keus, ja valtaa käyttää hallitus. Varastoinnin ja kaukopalvelun lisäksi CRL tarjoaa myös digitoin- ti- ja lisensiointipalveluja.

Puhtaasti liiketoimintamalliin perustuvaa rat- kaisua esitteli konferenssissa Jeremy Suratt, joka edusti yritystä Iron Mountain Incorporated. Yri- tys toimii kaikkiaan 53 maassa ja tarjoaa moni- muotoisia arkistointi- ja varastointifaciliteetteja kaikille tahoille, jotka tuottavat säilytettävää ai- neistoa: tiedostoja, kuvia, arkistoaaineistoa, filmi- materiaalia – vain muutamia mainiten. Yrityk- sen perusajatus on tarjota luotettavaa, turvallis- ta ja organisoitua ”tilaa” kaikille sitä tarvitsevil- le. Tilalla tarkoitetaan fyysistä, arkistonkaltaista ympäristöä, sekä immateriaalista tilaa. Toimin- tamallin tavoitteena on yhtäältä edesauttaa lä- hettäjäorganisaatiota (kuten kirjastoa) vapaut- tamaan tilaa muuhun toimintaan, mutta vastata muun muassa aineistojen säilyttämisen turvalli- suudesta, vaatimista olosuhteista ja löydettävyy- destä. Yrityspalvelujen osalta konferenssiyleisöä kiinnosti kysymys, mitä kokoelmille tapahtuu, jos yritys menee konkurssiin, mutta tähän ei saa- tu selkeää vastausta.

Julkisesti rahoitettua ja hallinnoitua mallia edusti The UK Research Reserve (UKRR), jo- ta rahoittaa Higher Education Funding Council for England (HEFCE). UKRR varastoi tieteelli-

sia lehtiä. Hallitus koostuu tiedeyhteisön edustajista. Dokumenttien toimittamista hallinnoi British Library.

Useisiin varastoihin oli liitetty digitointipalveluja. Varsinkin lehtiartikkelit toimitettiin yleensä asiakkaille sähköisessä muodossa.

Mitä pieni edellä...

Suomessa Varastokirjasto on jo vuodesta 1989 tarjonnut toimivan keskitetyn ratkaisun kirjastojen poistaman aineiston varastointiin ja kaukopalvelukäyttöön. Suomen varastokirjastomalli on toiminut esimerkkinä monille maille. Samaan toimintatapaan ja rahoitusmalliin ei muualla ole päästy, mutta keskeisimpiä toiminnan elementtejä on voitu onnistuneesti soveltaa.

Vastaaviin kirjastoihin verraten ainutlaatuisesti suomalaisen varastokirjastotoiminnan tekee, että varastokirjastotoiminta on lailla ja asetuksella säädetty; kirjastolla on siis määritellyt lakisäätöiset tehtävät. Kirjaston toiminta on julkisrahoitetta kuuluen valtion budjettiin. Lisäksi kirjaston asema opetus- ja kulttuuriministeriön alaisena virastona on mahdollistanut toiminnan suunnitelmallisen kehittämisen yhdessä kirjastosektoreiden kanssa. Kirjaston toimintaa ohjaa opetus- ja kulttuuriministeriön asettama johtokunta, joka on koottu erityisesti kirjastojen välisen yhteistyön kehittämiseksi. Johtokunnan tehtävänä on huolehtia kirjaston yleisestä kehittämisestä ja päättää toiminnan suuntaviivoista sekä toimia yhteistyöelimenä kirjastoihin päin.

Esimerkkinä Varastokirjaston ja kirjastojen aktiivisesta yhteistoiminnasta on vuonna 2015 laadittu *Varastokirjastokirjaston kokoelmapoliittinen linjaus*, jonka tekemiseen osallistui edustajia jokaiselta kirjastosektorilta. Kirjastot ovat sitoutuneet noudattamaan laadittuja ohjeita ja näin on pystytty kehittämään kokoelmanhallintaa.

Kokoelmapoliittikan ohella olennainen osa suomalaista varastokirjastotoimintaa on toimiva kaukopalvelu. Kolmenkymmenen vuoden aikana kaukopalvelutoiminta on kehittynyt vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Varastokirjasto on ollut

Suomen suurin kaukopalvelukeskus vuodesta 1996 alkaen. Palvelun maksuttomuus ja kaukopalvelun toimitusnopeus ovat edelleen niitä seikkoja, joissa Suomi on edelläkävijämaa.

Speicherbibliothekin avainluvut

- 2,2 miljoonaa nidettä
- tilaa 2,8 miljoonalle niteelle
- aineiston haku varastosta 6 minuuttia
- 7 työntekijää (aina vähintään 3 henkilöä töissä yhtä aikaa)
- erilaisia kuljetusvaihtoehtoja eri kirjastoihin; kuljetus kirjastoihin 2–48 tuntia
- kirjalainoja toimitetaan kuukaudessa 4 000–5 000
- jäljenteitä toimitetaan kuukaudessa 400–700

Robottiikka kirjaston palveluksessa

British Libraryn Andrew Appleyard johdatti jo ensimmäisenä konferenssipäivänä yleisön robotiikkaratkaisujen pariin esitellessään johtamaansa etävarastoa Yorkshiressa sijaitsevassa Boston Spassa. Sieltä robotiikalla toimiva noutopalvelu toimittaa tilatut julkaisut 48 tunnissa Lontooseen. Järjestely on mahdollistanut 30 % säästöt tila- ja palvelukustannuksissa. Yksikköön on sijoitettu myös digitointitoimintaa.

Konferenssivieraille tarjottiin mahdollisuus tutustua robotiikkaratkaisuihin lähemmin perjantaipäivän vierailulla, joka tehtiin Kooperatiive Speicherbibliothektiin. Noin tunnin ajomatkan päässä Baselista, Büro-nimiseen kylään, hyvin maaseutumaiseen ympäristöön oli rakennettu modernia teknologiaa edustava varastokirjasto, joka otti vastaan kokoelmia kuudesta jäsenkirjastosta.

Speicherbibliothekin prosessi on tehokas ja monelta osin automatisoitu. Julkaisut otetaan vastaan ihmistyönä. Ensimmäiseksi ne puhdistetaan imurointi- ja harjaukskoneessa, jotta varastoon ei kulkeutuisi pölyä. Tarvittaessa teh-

Säilytettävät lehdet sijoitetaan hapottomien pahvikansien väliin. Kannet kiinni solmivaa vannekonetta esitteli konferenssivieraille toimitusjohtaja Mike Märki, joka oli ollut mukana hankkeessa suunnittelun käynnistymisestä alkaen ja oli ilmeisen ylpeä onnistuneesta tuloksesta.

dään pieniä korjaustoimenpiteitä, jos sidokset ovat huonokuntoisia. Lehdet järjestetään pahvikansien väliin ja vannekonetta sujauttaa kannet kiinni muovinauhalla. Kirjat pakataan muovi-laatikoihin, joilla on oma viivakoodinsa. Tämän jälkeen työ siirtyy roboteille, jotka etsivät varastosta paikan kullekin laatikolle. Robotit myös noutavat järjestelmästä tulleet tilaukset ja toimittavat ne hihnalle, jonka päässä taas ihminen jatkaa työtä toimittaen julkaisun asiakkaalle. Jäsenkirjastoille kirjat toimitetaan kärryihin lastattuna kuriiripalvelun välityksellä. Speicherbibliothek toimittaa myös muualle kaukolainoja: kirjat lähetetään postitse ja artikkelit digitaalisina jäljenteinä, jotka digitoidaan paikan päällä.

Tilat on rakennettu tehokkaiksi ja säilytyksen kannalta optimaalisiksi. Lämpötila vaihtelee

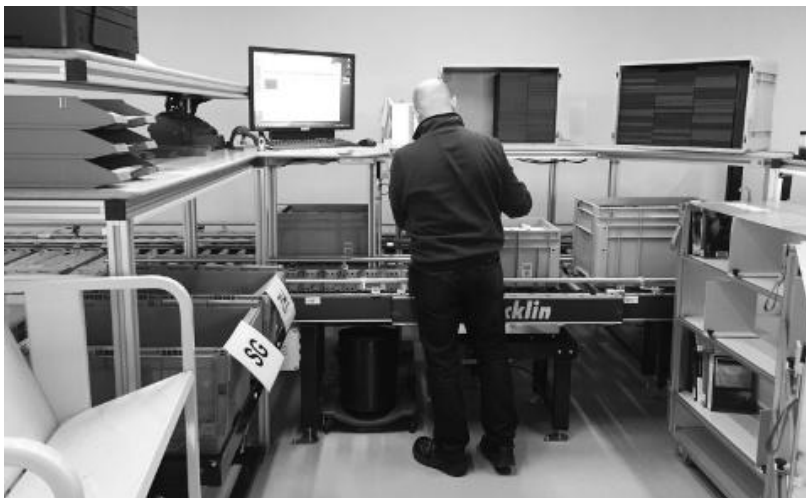
vuodenajasta riippuen 7–25 asteen välillä, mutta muutokset ovat korkeintaan +/- 2 astetta 48 tunnissa. Samoin kosteus pyritään pitämään vakana eli 45 %:ssa, ja muutos saa olla vain +/- 5 % yksikköä 48 tunnissa. Paloturvallisuuden takaa alhainen 14 % happipitoisuus. Näissä ihmiselle verrattain epämukavissa oloissa työskentelevät vain robotit. Siivousta ei tarvitse tehdä säännöllisesti, koska tiloihin viedään vain puhtaita kirjoja.

Varastoinnin tulevaisuus Suomessa

Kuopio 6 -konferenssi antoi paljon aihetta pohdita myös kotimaisen julkaisuvarastoinnin tulevaisuutta. Varastokirjaston palvelua on perinteisesti pidetty varsin toimivana. Valtionhallinnon näkökulmasta Varastokirjasto on kuitenkin pieni yksikkö ja tästä syystä hallitusohjelman taustalla olevien Virsu ja Kehu -hankeselvitysten perusteella Varastokirjasto on esitetty liitettäväksi Kansalliskirjastoon. Varastokirjaston liittäminen Kansalliskirjastoon merkitsisi muutoksia Varastokirjastolakiin ja Yliopistolakiin, mistä syystä ratkaisun asiassa tekee eduskunta. Poliittinen päätöksentekoprosessi on tätä kirjoitettaessa vielä kesken.

Tällä hetkellä Varastokirjasto on toimiva malli. Se on pohjana tuleville suunnitelmille, mikäli Varastokirjasto yhdistetään Kansalliskirjastoon. Mahdollinen yhdistäminen tulee tarkoittamaan investointia uudisrakennukseen, joka puolestaan tarjoaisi tilaisuuden varastoinnin tilojen ja tekniikan muuttamiseen sekä myös toimintakonseptin uudistamiseen. Onkin käynnistettävä keskustelua siitä, millaista palvelua asiakaskirjastot haluavat ja tarvitsevat 2020-luvun lopulla. Miten painettujen aineistojen käyttö ja varastointi muuttuu? Miten aineistoja välitetään asiakaskäyttöön viiden tai kymmenen vuoden päästä? Suunnittelussa pitäisi pystyä visioimaan ja innovoimaan, jotta mahdollisesta yhdistämisestä saadaan kaikki hyöty. Lopputulema ei voi olla vain se, että valtionhallinnossa on yksi virasto vähemmän, vaan muutoksella tulee mahdollistaa myös painettujen aineistojen varastointipalvelun uusi taso.

Kuopio-konferenssi tarjosi paljon aineksia

Robottien hihmalle asettamat laatikot tulevat palvelupisteeseen, jossa ne käsitellään ja pakataan ihmistyönä.

suunnittelulle, päädytäänpä Suomessa mihin ratkaisuun tahansa. Konferenssin keskeinen anti oli, että painetun aineiston varastoiminen on jatkosakin tärkeä asia, jolla turvataan tiedon saatavuutta myös sähköisen julkaisukulttuurin aikana. Esitelmissä tuli esiin myös painetun kirjan tärkeys: varsinkin humanisti tarttuu edelleen mielellään kirjaan ja tarvitsee työhönsä myös vanhempaa aineistoa. Hyvin toimiva keskitetty painetun aineiston varasto ei ole digitalisaation vastakohta, vaan pikemminkin sen mahdollistaja.

Lähteet:

Andrew Appleyard: “Thinking out of the box” – The British Library approach to storage. https://www.ub.unibas.ch/fileadmin/redaktion/ub/wirueberuns/veranstaltungen/kuopio6/0-1-Box_Appleyard_20180314.pdf

Santi Balagué: GEPA, the Cooperative Repository in Catalonia CSUC, Manage <https://www.ub.unibas.ch/fileadmin/redaktion/ub/wirueberuns/veranstaltungen/kuopio6/1-2-1803Kuopio6GEPA.pdf>

Center for Research Libraries <http://www.crl.edu/about>

Jeremy Suratt: Access, Environment, and Cost – how do you decide what’s right for your collections? https://www.ub.unibas.ch/fileadmin/redaktion/ub/wirueberuns/veranstaltungen/kuopio6/2-2-Iron-Mountain_Suratt_20180315.pdf

Varastokirjaston yhdistäminen Kansalliskirjastoon. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/b85de7e0-39f8-43ec-9c11-6d0fad3f0f12/1fec9f35-ad4a-434b-be7e-319efeeeb818/JULKKAISU_20180119085206.pdf

Johanna Vesterinen: De-Duplication – is it worth it? The National Repository Library Finland. https://www.ub.unibas.ch/fileadmin/redaktion/ub/wirueberuns/veranstaltungen/kuopio6/6-1-De-duplication_Vesterinen_20180313.pdf

What is UKRR? <http://www.ukrr.ac.uk/what/default.aspx>

Robert Zepf & Olaf Eigenbrodt: Speicherverbund Nord: a Regional Print Archiving Cooperative in Northern Germany. https://www.ub.unibas.ch/fileadmin/redaktion/ub/wirueberuns/veranstaltungen/kuopio6/6-2-Speicherverbund-Nord_Zepf-Eigenbrodt_20180315.pdf

Tietoa kirjoittajista:

Johanna Lilja palvelujohtaja
Kansalliskirjasto
johanna.lilja@helsinki.fi

Johanna Vesterinen kirjastonjohtaja
Varastokirjasto
johanna.vesterinen@vaari.fi

Liisa Savolainen apulaiskirjastonjohtaja
Kansalliskirjasto
liisa.savolainen@helsinki.fi